This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

ANDOVER-HARVARD LIBRARY
AH 4BM9 U
Harvard Depository
Brittle Book

Het Vaste Fundament.

LEERREDE

VAN

J. J. VAN OOSTERZEE,

(bij het aftreden als Academieprediker te Utrecht).

610.2
061.4 Vd

AMSTERDAM,
A. VAN OOSTERZEE.
1877.

610.2
061.4va

HET VASTE FUNDAMENT.

II. B. 27.

HET VASTE FUNDAMENT.

LEERREDE

VAN

J. J. VAN OOSTERZEE,

(bij het aftreden als Academieprediker te Utrecht).

AMSTERDAM,
A. VAN OOSTERZEE.
1877.

610.2
061.4 va

„Eere zij den Vader, en den Zoon, en den H. Geest, gelijk het geweest is, en is, en zijn zal in eeuwigheid." Zoo klonk en klinkt van eeuw tot eeuw het lied der strijdende, in gemeenschap met de zegepralende kerk, maar wanneer zou het luider klinken, Gel., dan op den tegenwoordigen rustdag? 1) Doch gij weet het; wij zien heden niet slechts op het pasgevierd Pinksterfeest, maar op heel het drietal gesloten Feestcirkels van ons Christelijk kerkjaar terug, en mogen bij het dankbaar herdenken het oude Psalmwoord herhalen: „Gij hebt een zeer milden regen doen druppen, o God, Gij hebt uw erfdeel gesterkt, nadat het mat was geworden." Op nieuw — ten hoeveelsten male reeds — is de Kerstnacht voor onze oogen gedaald, en Engelenstemmen hebben ons in Ephrata's velden gezongen van de groote liefde des Vaders. Op nieuw is de Paaschzon voor onze oogen verrezen, en bij haar licht aanschouwden wij de genade des Zoons, die door sterven en herleven de zonde en den dood overwon. Op nieuw heeft de Pinkstervlam onze harten ontgloeid en doortinteld, en, zoovelen wij gelooven, niet vruchteloos werd de gemeenschap des H. Gees-

1) Uitgesproken Zond. Voorm. Domkerk, 27 Mei 1877. De Godsdienstoefening, geopend met het zingen van Ps. 92 : 1 , 7 ; 89 : 1 en het lezen van Ephes. 2, werd afgewisseld met Gez. 3 : 3 en 156 : 1a, 4b., terwijl na het Slotgebed, Gez. 96 en het uitspreken van den zegen, de zegenbede Ps. 134 : 3 op voorgang der Studenten door de Gemeente werd aangeheven.

tes ons toegebeden. Zoo is, als voor Mozes weleer, de Heer voor onze oogen voorbijgegaan, en heeft voor ons luisterend oor den Naam zijner goedertierenheid uitgeroepen; ja, wat meer is, het hoogheilig Mysterie van den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes is wederom der gemeente als in een helderen spiegel te aanschouwen en te aanbidden gegeven. Geen wonder, dat de Christenkerk reeds sinds eeuwen juist dezen Zondag, in sommige landen ook wel „klein Pinkster" genaamd, opzettelijk heeft toegewijd aan de belijdenis en verheerlijking der heilige Drievuldigheid Gods, en der gemeente bij voorkeur de roemtaal van Paulus bij het terugzien op geheel het verlossingsplan heeft op de lippen gelegd: „uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid!" Na het Hosanna van den Kerstnacht, het Halleluja van den Paaschmorgen, en het Amen op het Pinkstergebed mag dat „Gloria" in onze harten niet sterven, en zoovelen wij Gods koninkrijk liefhebben, smelt het saam met de vurige zielzucht: „Kom, ja kom, o blijde morgen, dat heel de verloste menschheid het loflied herhalen zal: Eere zij den Vader, en den Zoon, en den H. Geest, gelijk het was, en is, en zijn zal in eeuwigheid." "

Of zou wellicht die morgen nimmer genaken, en is er veeleer stof om de weemoedige klacht te doen hooren: „het is bij den avond," en het woord des ouden wachters over te nemen: „de morgenstond is gekomen, en nog is het nacht?" Kerk van Christus, die pas weer uw geboortefeest vieren mocht, hoevelen zullen nog de dagen der jaren uws levens zijn, en gij, diepmiskende en felbedreigde van heden, hebt gij werkelijk nog eene toekomst, eene zegevierende toe-

komst te wachten? Noemt zulk eene vraag niet onbelangrijk, noemt haar allerminst ongepast, M. H., nadat wij nog onlangs het feest der uitstorting van den H. Geest mochten vieren. Wat dit laatste betreft: op onze Christenfeesten, zoo wij die waarlijk inwendig doorleven, zijn wij niet ongelijk aan de drie vertrouwden van Jezus, die op Thabor den hemel geopend, en bij dat licht den Meester in zijne heerlijkheid zagen. Maar straks gaat het ons, gelijk hun; bij het afdalen van den berg des gezichts komen wij weer in aanraking met de twistende leerlingen; met den Booze, die zijne prooi niet wil loslaten; met geheel den strijd, in één woord, tusschen geloof en ongeloof, die de wereld en de harten verdeelt. Dat die strijd niet slechts voortduurt, maar klimt, en steeds breeder proportiën aanneemt, zoodat letterlijk álles op het spel wordt gezet, waarvoor het ten slotte der moeite waard is te leven, 't wordt met meer of minder klaarheid door allen verstaan, die iets verder dan het oogenblik zien, en het lot der gerusten op Sion nog niet voor zichzelven als het beste deel hebben uitverkoren. Het is thans niet de vraag naar waarheid of onwaarheid van dit of dat wonderfeit of leerstuk, waarover ten allen tijde verschil van gevoelen bestaan heeft; 't is de vraag naar het recht van bestaan, niet enkel van dit of dat kerkgenootschap, maar van geheel de Christenkerk, ja van allen Godsdienst en van alle zedelijkheid. Zou dat der gemeente des Heeren niet aangaan, en mag het haar onverschillig blijven, wat al tegen Christus en Christendom op steeds schaamteloozer toon wordt in het midden gebracht, als behoorde eigenlijk de toekomst niet aan haar, maar aan hare onverzoenlijke vijanden? Maar gij beseft het zelven; ik moet van de toekomst verzekerd zijn, om

in het heden te kunnen werken en strijden: alleen in de ongestoorde rust wortelt ook de onwrikbare kracht. Ach, dáarom ontbreekt er zooveel aan de vastheid, de veerkracht, de blijdschap van menig geloofsleven, omdat de vleugelen der hoop voor de zaak des Heeren verlamd zijn, en men nu leeft en werkt als een, die vertrouwt, dat alles, ja nog dezen zijnen tijd wel zal uithouden, maar die verder eigenlijk geen gezichteinder, althans geen helderen gezichteinder vóor zich ziet. Zelfs de moedigste heeft meer dan ooit met moedeloosheid te kampen: zal ik u verhalen, wat schrikbeelden zich aan den onstuimigen lentehemel voor mijne oogen vertoonden, toen de dag van ons heerlijk, en toch zoo armelijk Pinksterfeest weder was ten avond gespoed, en de laatste toon van het laatste feestlied gestorven? Ik overzag haar nog eens als in vogelvlucht, die telkens meer gedunde, afgekoelde, verscheurde, machtelooze Pinkstergemeente, en ik monsterde daartegenover de legioenen harer vijanden, die ik van alle zijden zag opkomen. Ik zag de wetenschap droomen van humaniteit zonder godsdienst; de wereld van een maatschappij zonder Christenkerk; de menigte steeds meer vol des zoeten wijns, steeds lediger van de gaven en krachten des H. Geestes. Ik zocht, te midden van dat alles, naar ontwaakte belangstelling, en ik zag toenemende onverschilligheid, loslating, ontbinding in allerlei vorm, en ik dacht aan het Psalmwoord: „zekerlijk, de fundamenten worden omgestooten", en de vraag, weleer door een Profeet aan een Engel gedaan, ik kon haar van mijne lippen niet weren: „wat zal het einde zijn van al deze dingen? Maar ziet, daar wees mij de Geest der overdenking op een woord uit het Woord, lang gekend, maar nimmer nog alzoo gevat en geschat, en ik greep het

aan als een staf van God, met de hand van een twijfelmoedig, maar nu niet meer mismoedig geloof. Wilt gij het ter nabetrachting op den gevierden feestdag mede vernemen, Gel., en zien, of het u wellicht gelijken dienst kan bewijzen?

TEKST.

2 Tim. 2 : 19.

»EVENWEL HET VASTE FUNDAMENT GODS STAAT, HEBBENDE DEZEN ZEGEL: DE HEER KENT DEGENEN, DIE DE ZIJNEN ZIJN; EN: EEN IEGELIJK, DIE DEN NAAM VAN CHRISTUS NOEMT, STA AF VAN ONGEREGHTIGHEID."

Ware het altijd noodig iets ter bijzondere aanbeveling van een gekozen tekstwoord te zeggen, het zou ook heden allerminst aan aanleiding ontbreken, Gel. Het is een Apostelwoord, dat ditmaal voor u ligt opgeslagen, reeds als zoodanig welkom en waard aan wie prijs stelt op de zinrijke lofspraak: „zij waren volhardende in de leer der Apostelen." Een Afscheidswoord uit Paulus' pen bovendien, geschreven uit zijne tweede gevangenschap te Rome, aan „zijn oprechten zoon in het geloof"; geschreven als bij het licht van de avondzon; niet meer met die hooge vlucht van welsprekendheid, die weleer de Felixen en Drusilla's, de Festussen en Agrippa's kon schokken, maar op den trouwhartigen, vermanenden toon van een oud man en vader in Christus, en uit een hart kennelijk met diepen weemoed, maar toch ook met blijde hope vervuld. Een Tijdwoord eindelijk, geheel berekend naar de behoeften van dat moeielijk oogenblik, maar ook voor die van volgende eeuwen, met name van den tegenwoordigen tijd, die ofschoon op veel grooter schaal, zooveel treffende overeenkomst met de laatste dagen van Paulus' leven vertoont. — Ik koos het om

uwentwil, Gel., die, zoo gij althans denkend en voelend leeft, wel dikwijls behoefte moet voelen aan een woord, waaraan gij u vastklemmen en vasthouden kunt, tegenover al wat wankelt en valt om u henen. Ik koos het mede om mijnentwil, omdat het mij aanleiding bood om u nog éenmaal te wijzen op de onomstootelijke vastheid, maar ook op den vollen troost, en bovenal op den diepen ernst van het Evangelie, dat ik u zoo vaak heb verkondigd. Maar ik koos het allermeest ter wille van de hoogheerlijke zaak, hier met krachtige woorden geboekstaafd, die het zoo ten volle verdient, dat wij, met ter zijde stelling van persoonlijke belangen en indrukken, ons onverdeeld met haar bezig houden. Komt, leenen wij samen aan Paulus het oor, waar hij tot ons spreken zal over de onwankelbare duurzaamheid der gemeente van Christus op aarde. Wij hebben den schoonen, zinrijken tekst slechts in zijn historisch verband te ontleden, om onze overdenking op gepaste wijze te leiden. Wij hooren hier den grooten Apostel een merkwaardig feit opzettelijk vermelden, bevredigend toelichten, tot eigen opbeuring en die van Timotheus aanwenden, en het aan de opwekking en versterking van dezen laatsten en zijne medegeloovigen dienstbaar maken. Zoo worden wij van zelve geleid om, met een oog op de onvergankelijke duurzaamheid van Jezus' gemeente op aarde, haren omvang te meten, haar geheim te verklaren, haren zegen te schatten, haren indruk te kweeken. Korter nog uitgedrukt: de onwankelbaarheid van het geestelijk Godsgebouw gaan wij u voorstellen in haar glans, haar grond, haar troost, haar eisch. En Gij, verheerlijkte Heiland, die de waarachtige en getrouwe Getuige zijt, spreek Gij zelf door Woord en Geest tot uwe duurgekochte

gemeente, en geef, dat wij te zamen ook thans mogen opgebouwd worden tot eene woonstede Gods in den geest! Amen.

I.

Gelijk menig heerlijk Schriftwoord de vrucht was eener op zichzelve droevige aanleiding, alzoo ook onze tekst, M. H. De vrees was in vervulling gegaan, ongeveer tien jaar vóór dit schrijven door Paulus bij zijn afscheid aan de opzieners der gemeente van Ephese geuit, „dat er na zijn vertrek zware wolven tot haar inkomen zouden, die de kudde niet zouden sparen." 1) In diezelfde stad, waar hij voor eenigen tijd Timotheus in zijne plaats als opziener had achtergelaten, waren (zie vs. 16) dwaalleeraars opgestaan, waarvan hij voorzag dat „het woord als een doodende kanker zou voorteten." Met name vermeldt hij Hymeneus en Philetus, die beweerden „dat de opstanding alreede geschied was, en sommiger geloof verkeerden." Hoogst waarschijnlijk waren zij voorstanders van wat wij thans zouden noemen eene hetzij idealistische of materialistische wereldbeschouwing; het leven na den dood werd geloochend, het zwaartepunt in het Heden verplaatst, en waarschijnlijk, gelijk vroeger in Korinthe, ook de opstanding des Heeren ontkend, die, zeker niet toevallig, door den Apostel opzettelijk aan Timotheus (vs. 8) nog zoo even was herinnerd geworden. Zoo ziet Paulus zijn Evangelie beide in hoofdinhoud en strekking in het aangezicht tegengestaan, terwijl hij (vs. 16) niet anders verwacht, dan dat deze bestrijders der waarheid in goddeloosheid nog toenemen zullen. Ernstig is de zaak

1) Hand. 20: 29.

des Heeren bedreigd; zou zij waarlijk bestemd zijn te vallen? Goddank, de Apostel weet beter, maar hij wil, dat ook zijn Timotheus weten zal: „evenwel, het vaste fundament Gods staat!"

Voor wie niet geheel vreemdeling is op het gebied der Apostolische beeldspraak, kan het verstaan van zijn woord niet bijzonder moeielijk zijn. Een gebouw van grootsche afmeting en verheven bestemming, op aanzienlijke hoogte geplaatst en op vasten bodem gesticht, vertoont zich hier aan het oog des Apostels, als beeld der nog jeugdige gemeente van Christus, in hare geestelijke éénheid gedacht. Bij het woord „fundament" toch hebben wij niet alleen of voornamelijk aan den eigenlijk gezegden grondslag, maar aan de gansche stichting te denken, die hier „een fundament Gods" wordt genoemd, hetzij om hare onwrikbare hechtheid, of wel, omdat het gebouw in die eeuw nog zoover van de voltooiing verwijderd was, dat hetgeen thans zichtbaar boven den grond zich verhief in zekeren zin nog slechts als grondslag kon aangezien worden van wat daarop verder zou rijzen. Genoeg, het Godsgebouw met zijne deugdelijke fundeering stond tegenover alles onwankelbaar, ook blijkens de beide opschriften — zoo moeten wij hier het woord „zegel" verstaan — waarmede het naar de gewoonte van vele Oostersche huizen, boven de deurpost of op den hoeksteen voorzien was." Zij verkondigen aan de éene zijde een eeuwige troostvolle waarheid: „de Heer kent de zijnen;" aan de andere een onveranderlijken heiligen eisch, tot allen zonder onderscheid gericht, eer zij den dorpel betreden: „een iegelijk, die den naam, (zoo staat er letterlijk) des Heeren noemt, sta af van ongerechtigheid!" Hoe kon, dit is de hoofdgedachte, een gebouw van dat karakter uit zijn aard anders dan

onwrikbaar en onvergankelijk zijn, en wat zouden al de Hymeneüssen en Philetussen der wereld van uit hun schitterend luchtkasteel tegenover zulk eene stichting van den hemelschen Bouwheer vermogen?

's Apostels beeldspraak is duidelijk, Toeh., en zeker hebt gij niet op onze verklaring zijner woorden gewacht, om in stilte den adel van zijn geest en de warmte van zijn hart te waardeeren. Een verschijnsel plaatst hij hier voor ons oog, op zichzelf reeds zeldzaam en verrassend genoeg om onze aandacht een oogenblik bezig te houden: een vast gebouw op een onvaste, wisselvallige aarde; en zelfs de stille majesteit van zijn woord treedt eenigermate terug voor den glans der groote zaak, die het uitspreekt. Hoe zal ik eenigszins slagen om u al het treffende van dit verschijnsel zoo te doen voelen, dat gij geheel onder de macht van zijnen aangrijpenden indruk geraakt? Ziet, in datzelfde Ephese, waarheen deze brief werd gezonden, leefde vijf eeuwen vóór Paulus een wijsgeer van naam, 1) die van de grondstelling uitging: „alles vloeit," d. w. zeggen: álles is hier op aarde in een eeuwig wisselen en worden begrepen, dat oorsprong is en einde der dingen. Niet waar, dat schijnt eerst recht wijs en verstandig gesproken; dat wordt door de ervaring van iederen dag zonder eenige beperking gestaafd? Neen, zegt Paulus, geen wijsgeer in den gewonen zin, maar getuige van hooger waarheid: niet álles vloeit en vervloeit; er is iets, dat staat en blijft, en dat iets is — weerhoud uw glimlach, zoo gij kunt, ongeloovige wereld — de nederige, verachte, schijnbaar onbeduidende gemeente van Jezus van Nazareth. Hoe

1) Heraclitus.

is heel de geschiedenis van het Godsrijk één doorloopend bewijs voor de waarheid van dit Apostolisch woord, en hoeveel vereenigt zich in die geschiedenis om den opmerkzamen beschouwer tot verbazing en aanbidding te stemmen! Wie had gezegd, toen deze brief te Ephese in de eenvoudige opperzaal aankwam, wellicht weinige schreden van den machtigen tempel der Godin Diana verwijderd, aan welke gansch Azië en geheel de wereld godsdienst bewees, dat in den geestelijken zin die opperzaal dezen tempel zooveel eeuwen lang overleven zou? Toch geschiedt het, niet door kracht of geweld, maar door de geestelijke macht van het woord, en indien thans Paulus en Timotheus beiden het hoofd nog opheffen konden, gelooft gij het ook niet, Gel., dat zij van verbazing nauwelijks hunne oogen gelooven zouden? Werpt ons niet tegen, dat in deze en andere klein-Aziatische gemeenten zelve reeds sinds eeuwen het licht des Evangelies van den kandelaar geweerd, en door den schemerschijn van Mekka's halve maan is vervangen. Immers heeft het nauwelijks herinnering noodig, dat het tekstwoord niet op iedere afzonderlijke kerkgemeente van onvoorwaardelijke toepassing is, maar op het onafzienbaar geheel; niet op de uitwendige zichtbare kerk of het kerkgenootschap, om het even hoe diep ook verbasterd, maar op die levende, geestelijke gemeente des Heilands, waarvan de leden in alle kerken der wijde, wijde wereld verstrooid zijn; die gemeente, „die zich de Zoon van God uit het menschelijke geslacht ten eeuwigen leven heeft uitverkoren", en van welke de Christen belijdt, „dat hij een levend lidmaat is en eeuwig zal blijven" 1). Eerst van deze geldt Paulus'

1) Heid. Catech. antw. 54.

woord in al zijne kracht; van de uitwendige kerk slechts in zoover en zoolang, als zij van die onzichtbare de kweekschool en de zetel, het lichaam in één woord van deze ziel mag genoemd worden. Maar nu komt gij dan ook op de hoogte om, bij de waarheid van 's Apostels woord, al de verhevenheid der werkelijk geheel éénige zaak te gevoelen. Denkt een oogenblik na: sinds wanneer staat dit Godsgebouw? Sinds niet minder dan achttien eeuwen, antwoordt reeds het kind uit de Zondagschool, en wie ouder is weet, dat die eeuwen weinig minder zijn dan zoovele uren voor Hem, voor wien duizend jaren zijn gelijk een enkele dag. Toch is het cijfer voor ons, kinderen des tijds, eerbiedwaardig genoeg in de geschiedenis van wereld en Godsdienst om niet gedachteloos te worden op de lippen genomen, want waarlijk, het vertegenwoordigt — niet weinig. De kerk van Christus heeft de oude wereld ten grave gedragen, en een nieuwe op haar graf zien verrijzen: reeds in de vierde eeuw was zij „door alle weldenkenden" dood verklaard, en ziet, zij is nog niet dood in de negentiende. — Waar staat dit Godsgebouw: in een wereld, die het begunstigt, of althans ontziet, of voor het minst niet benadeelt? Neen, als met een gordel van citadellen omgeven, waaruit het rusteloos wordt bestookt en bestreden met wapens van de onedelste soort, aan het tuighuis van den Booze ontleend. Het eerste wapen van den Pinksterdag, de spotternij, was betrekkelijk nog het minst gevaarlijke van allen; straks put de haat zijne vindingskracht uit tegen wat de lichtzinnigheid niet tot zwijgen kan brengen, en waar die mede te kort schiet, daar zet de valsche wetenschap den arbeid der Hymeneussen en Philetussen voort, en doet het onmogelijke om althans de fundamenten te ondermijnen, waar

men den aanbouw niet stuiten kan. Lichtzinnigheid, vijandschap, leugen spilden beurtelings hunne krachten vergeefs: daar vereenigt zich met die allen de zonde, en maakt het gansche lichaam krank, van het hoofd tot de voetzolen toe. De kerk zou de wereld herscheppen; de wereld verovert de kerk, en zoo hoog stijgt het zedebederf, dat, naar een zinrijke dichting der middeleeuwen, een ongeloovige, voor wien alle andere bewijzen te kort schoten, voor de waarheid gewonnen wordt door de opmerking, dat de kerk zich nóg staande houdt tegenover zóo diepe corruptie. Toch is er ook in den donkersten tijd „een overblijfsel naar de verkiezing der genade"; straks scheuren weer de wolken, die den onvoltooiden tempel omhulden, en bij het doorbreken van een nieuwen zonnestraal blijkt, dat ja de muren gespleten zijn, en tal van pijlers gevallen, maar de hoeksteen ongedeerd en onverweerd is gebleven. — En nu, na zoo oneindig veel, hoe staat op dit tijdstip het Godsgebouw voor ons? Zeker, voor het uitwendige zonder gedaante of heerlijkheid, overal gescheurd, met moeite geschoord, deerlijk geschandvlekt; een ruïne in het oog van den een, een antiquiteit voor den ander; een gesticht voor ouden en idioten, naar den derde; maar toch, het stáat nog met God, en niet zonder eer; nog begroet door tallooze dankbare harten, gediend door de edelste krachten, van alle zijden bestookt, maar tegelijk onophoudelijk bezig zich uit te breiden. — En tot hoelang eindelijk denkt het voort te bestaan? Merkwaardig; al wat leeft denkt aan sterven, en andere godsdiensten slepen hier en daar hun kwijnend aanwezen voort als in het voorgevoel van een aanstaanden ondergang. Maar het volk van Christus weet bij zichzelven, dat het een onvergankelijk volk is; het Godsgebouw staat overal op

het stof van vroeger vijanden, maar nergens aan den rand van zijn eigen graf; het beleeft de „uitvaart" van eindeloos veel, maar verwacht zijne eigene niet, en op de vraag van vriend en vijand: „hoe lang nog" heeft het slechts één antwoord, dat ieder aftredend geslacht aan het optredend overgeeft: tot in Eeuwigheid.

II.

„Tot in eeuwigheid," dat antwoord is althans stout genoeg, M. H. om ons nog wat langer bezig te houden. Zal waarlijk dit Godsgebouw blijven staan, en hoe komt het, dat zijne geschiedenis niet reeds lang in het woord is begrepen: „het is gevallen, en zijn val was groot?" Hier wordt een raadsel aan ons christelijk nadenken voorgesteld, overwaard, dat wij aan de oplossing onze krachten beproeven. De grond van het verschijnsel, waarvan wij den glans leerden kennen, trekt onze opmerkzaamheid tot zich. Veel ware hier te zeggen, maar wij bepalen ons streng bij den tekst. Wat zegt Paulus van het fundament, wat vermeldt hij als opschrift? Bepeinzen wij het een en ander, en de sleutel van het raadsel is ons weldra in handen gegeven.

„Het vaste fundament Gods staat," door God zelven gelegd en bevestigd, — reeds dat verklaart niet weinig, Gel., want het roept ons onwillekeurig het profetisch woord voor den geest: „ziet, Ik leg in Sion een uitersten hoeksteen, die uitverkoren en dierbaar is." De mensch bouwt, en God bouwt, maar de mensch bouwt, zelfs mausoleën en pyramieden, voor een tijd, en God voor de eeuwigheid. Zeker, ook God kan voor een tijdlang bouwen, en dan weder afbreken, maar dan toont en zegt Hij het ook. Zoo was het O. V. van den aanvang

af kennelijk tot verdwijnen bestemd; een schaduw, die kon en moest vluchten, als de werkelijkheid der belofte verscheen. Maar de Nieuwe bedeeling, M. H., gij kent het groote woord: „Ik zal met u een eeuwig verbond maken," en wederom: „indien gij mijne ordonantiën van den dag en den nacht kunt vernietigen, zoo zal ook David geen zoon hebben, die tot in eeuwigheid op zijn troon zal regeeren." De gemeente van Christus is Gods werk, niet in dien algemeenen zin, waarin wij ook op het gebied van natuur en kunst al wat groot is en schoon zoo spoedig Goddelijk noemen, maar in dezen bijzonderen, dat wij hier een vrucht hebben van Gods eigen, genadig heilsontwerp tot redding van een zondig en verloren geslacht; een vrucht zijner zorgvuldige planting; een stichting van den H. Geest, die zélf het onbewegelijk fundament heeft gelegd in den granieten rotsgrond der beloften Gods, die alle tot ééne toe in Christus Ja zijn en Amen. Het Christendom is uit God; ik zou u beleedigen, gemeente des Heeren, zoo ik den schijn aannam alsof het door u werd ontkend of betwijfeld; ik acht het zelfs niet noodig, u al de gronden van dit eenmaal beleden geloof te herinneren. Maar dit moet ik nog eens voor u uitspreken, als vrucht en resultaat van een op dit gebied niet geheel werkeloos leven: de Goddelijke oorsprong van ons eeuwig gezegend Christendom in den stelligsten zin van het woord is in mijne schatting niet slechts eene vooronderstelling, die zich tegenover andere vooronderstellingen nog altijd voldoende laat handhaven, maar een feit, dat bij het licht van grondig voortgezet onderzoek, het karakter van onomstootelijke, van zedelijke gewisheid vertoont. De hedendaagsche kritiek kan blad op blad aan het Evangelie ontscheuren, en zij heeft daaraan de laatste

veertig jaar meer rusteloozen arbeid te koste gelegd, dan immer te voren; maar wat is de uitkomst geweest? Zelfs het weinige, dat men wel gedwongen is ons overtelaten, staaft nog de volstrekte onmogelijkheid om het ontstaan der Christelijke kerk op natuurlijke wijs te verklaren, en van al de pogingen, die met ongeloofelijke krachtsinspanning aangewend worden en zijn, om ons een bloot menschelijk Christusbeeld aftemalen, moet men telkens weder zeggen: mislukt. O zeker, zoo het waar was, wat het ongeloof fabelt, dat deze Jezus een Galileesche Socrates, deze Paulus een ijlhoofdige dweeper, deze Pinksterdag een dag was als duizend anderen in eene wereldgeschiedenis, waarin nu eenmaal geen plekje voor iets Bovennatuurlijks is overgelaten, de rekening liet zich gemakkelijk opmaken. Maar blijkt het daarentegen — en waarlijk, het blijkt op onwrikbare gronden, — dat diezelfde Almachtige wil, die het wonder der Schepping gewrocht heeft, ook het werk der Herschepping door den verhoogden Christus heeft aangevangen met de grondvesting zijner duurgekochte gemeente; moeten wij derhalve in naam, niet slechts van een onkundig geloof, maar van een behoorlijk voorgelichte wetenschap zeggen: „die dit alles gebouwd heeft is God," M. H., dan ligt de gevolgtrekking zelfs onder het bereik eener kinderhand, en de logica van Gamaliël is nog altijd de onverbiddelijk ware: „indien dit werk uit God is, gij kunt het niet breken;" 1) de juistheid der sluitrede is door de geschiedenis schier tot een axioma verheven. Het hoofd omhoog, vernederde, miskende, felbestookte gemeente van Christus: achter uw kommervol Heden schuilt niets minder dan — een welverzekerde heerlijke Toekomst!

1) Hand. 5: 39a.

Dat zegt reeds het Fundament, maar nu het dubbel Opschrift, hier kennelijk boven geplaatst om de vastheid van het gebouw te doen uitkomen? Leest het gerust, gij die er binnen treedt, en zoo gij denkend leest, gij zult allerminst vreezen, dat u de vaste grond voor den voet zou ontzinken.

Allereerst: „de Heer kent die de zijnen zijn." Dacht Paulus hier wellicht aan het Godswoord uit Numeri: „Morgen vroeg zal de Heer bekend maken wie de zijne is 1)"? of anders aan dat van den goeden Herder: „Ik ken de mijnen, en word van de mijnen gekend 2)"? De bedoeling althans is duidelijk: de Heer der gemeente, de verheerlijkte Koning der kerk, weet niet enkel wie al of niet tot den kring der zijnen behooren, maar kent ieder hunner volkomen. En dat kennen is niet slechts een bloot verstandelijk kennen, maar een kennen in gunst en liefde, in den zin van het Psalmwoord: „de Heer kent den weg der rechtvaardigen"; een kennen der zijnen bij name; teederhartig, en juist daarom onbedriegelijk, nauwkeurig, naar ieders onderscheiden behoefte en toestand. Heerlijk voorrecht, alzoo door Jezus gekend te zijn; door Hem, die als de goede Herder zijnen schapen het eeuwige leven geeft, en ze niet zal laten verloren gaan in eeuwigheid. Heeft de Heer mij als een der zijnen gekend, laat dan mij de wereld vergeten; heeft Hij mij, niettegenstaande mijne diepe ellende en onwaardigheid, lief, wat deert het dan zelfs, of ook de wereld mij haat! Gij hebt recht, die zoo spreekt, mijn broeder en zuster, maar voegt er nu ook onvoorwaardelijk bij: wat vaste grond des geloofs, dat de

1) Num. 16: 5.
2) Joh. 10: 14.

Heer ook in zijne gemeente onmogelijk zal laten varen het eigen werk zijner handen! Ziet, menig machtig huis is gevallen, verwoest, omdat er iemand als vriend was binnengedrongen, die later zich een verborgen vijand betoonde, wien het niet om bouwen, maar om slopen, om brandstichten of stelen te doen was; maar zulke „vergissingen" kunnen onmogelijk plaats grijpen in het huis van dien Heer, wiens oogen als vuurvlammen zijn en door iedere duisternis heenboren. Hij, die de Petrussen liefheeft, bant de Judassen onverbiddelijk uit: voor den armsten een plaats aan zijn koningsbruiloft, maar voor den gast zonder bruiloftskleed niet. Zeker, zoo het waar was, wat het ongeloof fabelt, dat deze Jezus louter een gestorvene en begravene is, die sinds onheugelijke tijden heeft opgehouden tot de zijnen in wezenlijke betrekking te staan, zij die zich de zijnen noemen zouden, welbeschouwd, van Hem niets meer te hopen, en zijne vijanden daarentegen even weinig te vreezen hebben. Maar dat is niet waar, zoo waarlijk God leeft, en uwe ziel weet het ook wel, gij levende leden van het verheerlijkte Hoofd! Gij hebt een levenden Heer, die u kent, veel beter dan gij u zelven doorgrondt; die u bewaart, veel trouwer dan de vrouw haren eersteling, die aan de moederborst sluimert; die uwe zielen liefheeft met de liefde des Bruidegoms, al staat gij tegenover Hem maar al te vaak als de diep verontreinigde bruid. Maar nu, wat vloeit er wettig uit voort, zoo niet dit, dat, aan een gemeente van zulke welbewaakte zielen geen wezenlijk kwaad kán genaken; dat een gebouw — vergunt mij het Apostolisch beeld — van zulke levende steenen onmogelijk gesloopt worden kan, maar dat aan dat eigen uitverkoren erfdeel des Heeren het profetisch

woord moet vervuld worden: „alle instrument, dat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken; de Heer bouwt Jerusalem en vergadert Israels verdrevenen?" 1) Maar immers is de wetenschap van den Heer eene onbedriegelijke wetenschap, zijne trouw eene eeuwige trouw: „dien Hij kent, dien kent Hij eeuwig; dien Hij greep, dien houdt Hij vast." Zoo kan dan geen steen, waarlijk op het onwankelbaar fundament gebouwd, door storm of mokerslag daarvan losgerukt worden, en wat hier veilig is, het is straks voor eeuwig geborgen in de zegepralende kerk, die onophoudelijk aangroeit uit alle geslachten en volken. Hier bescherming, daar uitbreiding: trekt zelve de slotsom op, en andermaal, hef het hoofd omhoog, gij felbestreden gemeente van Christus......

Maar neen, nog niet, voor gij ook het ander opschrift gelezen hebt, want waarlijk, al is de klank minder liefelijk, het bewijs, waarom het hier te doen is, is vooral niet minder voldragend. De Apostel wees op den Vader der geesten als Bouwheer; op den Heer der kerk als Beschermer, maar wie is nu ten slotte de Deurwachter, die alle intredenden in het Godsgebouw monstert? Maar wie anders dan de H. Geest, die de huiswet heeft gesteld, en met onverbiddelijke gestrengheid blijft handhaven: „een iegelijk, die den naam van Christus noemt, sta af van ongerechtigheid." „Die den naam van Christus noemt" — Paulus kan zich de gemeente onmogelijk anders, dan als eene belijdende denken; — maar bij dat volstrekt noodzakelijk noemen en roemen stelt hij éen voorwaarde vast: geen gemeenschap tusschen Christus en Belial. Afstand van álle ongerechtigheid, de eeuwige voorwaarde voor het burgerschap van het Godsrijk; wie

1) Jes. 54 : 17a. Ps. 147 : 2.

onzer, die dat betwijfelt, Gel.? Van het eerste Evangelieblad af, waar u het woord der Bergrede tegenklinkt, tot het laatste der Apocalypse, waar gij het banvonnis uit de hemelstad leest, overal klinkt dezelfde grondtoon u tegen: „de heiligheid is den huize des Heeren sierlijk." 1) Maar nu, moet gij er niet dadelijk bijvoegen, „tot in lengte van dagen," en ziet gij niet, hoe hier inzonderheid de onbedriegelijke waarborg voor de vastheid van het Godsgebouw ligt? Ziet, bij de ouden was een leerschool der wetenschap, waarboven de waarschuwende spreuk stond te lezen: geen ongewijde in de wiskunde trede hierbinnen." Welnu, niet anders wordt hier in beginsel alle zedelijke onreinheid geweerd, en de toegang tot het Godsgebouw tegelijk vergund en beperkt. Treedt binnen, zoo klinkt de stem uit het heiligdom; treedt binnen, ouden en jongen, wijzen en eenvoudigen, wien het waarlijk te doen is om waarheid en leven uit God; treed binnen, gij rijke, morgen kunt gij een bedelaar zijn; binnen, gij arme, gij kunt alles ontvangen om niet, maar iets moet aan den ingang verzaakt worden en achtergelaten, de ongerechtigheid, die gij tot dusverre hebt liefgehad. Het volk des Heeren moet een heilig volk, de tempel des Geestes mag geen vrijplaats der zonde zijn. Het heilige van dien eisch ziet gij in, maar ook, wat daaruit onvermijdelijk volgt. Neen, wijst mij niet op de groote onheiligheid van zoovelen, die zich Christenen noemen; ik weet er wellicht meer van dan gij, en bedek mede, zooveel noodig, het gelaat met beide bezoedelde handen, maar — geen oogenblik laat ik mij uit mijne vastigheid uitrukken en blijf volhouden: waar de zonde in beginsel is buitengesloten

1) Ps. 93 : 5.

daar kan ook de dood en het verderf onmogelijk indringen. Wat brengt menig hooggetopt huis tot den val, wat staten en maatschappijen aan den rand van den ondergang? Immers de zonde, en altijd weder de zonde. Wat heeft voor weinig jaren een glansrijk Keizerrijk gesloopt, een troon als een molshoop doen zinken? Zonde, nog eenmaal, die noodlottige krankheid, die ook den oudsten boom niet kan aantasten, of hij is onvermijdelijk tot versterven en vallen geteekend. Ziet, daarom zijn ook al de natuurgodsdiensten der heidenwereld vroeg of laat tot vallen bestemd, omdat zij doorgaans in verband staan met grover of fijner onzedelijkheid. Maar nu omgekeerd, de gemeente van Christus -- ja nogeens, zoo het waar is, wat het ongeloof fabelt, dat het Christendom zorgelooze, goddelooze, onmenschelijke menschen maakt, och, dan heeft men het niet eenmaal zoo fel te bestrijden, het zal zijn eigen grafkuil wel delven. Maar eischt en kweekt het niets minder dan heiligheid, ziet, dan moet het ook innerlijk waarheid zijn, en waarheid en heiligheid, hoe zouden zij anders dan onvergankelijk bloeien? Heiligheid, Waarheid en Onvergankelijkheid, deze drie zijn onafscheidelijk één. Het booze heeft den tijd, maar het goede de eeuwigheid voor zich, want God en het Goede gaan samen. Nogeens, heft het hoofd omhoog, gemeente van geroepen, van wordende heiligen, achter uw kommervol Heden schuilt niets minder, dan een welverzekerde heerlijke Toekomst.

III.

Het pleit is voldongen, Gel. De glans van het geestelijk Godsgebouw is verklaard uit zijn grond,

beide in Fundament en Opschrift gebleken. Het staat voor ons in het licht der macht van den Vader, die het gesticht; der trouw van den Heer, die het beschermd; der heiligheid van den Geest, die het bewaard heeft tot op den huidigen dag, en met de gemeente blijft tot in eeuwigheid. Waardeert gij al den zegen, die het versterkt geloof u en uwe kinderen bereidt, dat wij niets minder dan „een onbewegelijk koninkrijk" kennen? Hij verdient te worden geschat; wij doen het naar aanleiding van dat zinrijk „evenwel," waarmede de Apostel zijne uitspraak begon. Kennelijk is zijn woord een woord van troost, in de eerste plaats voor hem zelven, maar verder ook voor Timotheus en zijne medegeloovigen. Laat ons zien, of het ons nog niet voor dit oogenblik denzelfden dienst kan bewijzen.

„Evenwel het vaste fundament Gods staat" — gij verwondert u immers niet, dat ook Paulus troost noodig had, die immers altijd goedsmoeds was en nog in dezen zelfden Brief heeft verklaard: „ik weet in wien ik geloofd heb?" Maar ook de grootste geloofshelden hebben somtijds pijnlijke oogenblikken, en zeker, de avond van Paulus' leven is, naar den mensch gesproken, niets minder dan onbeneveld geweest. Hij, de rusteloos werkzame man, ziet zich tot betrekkelijke werkeloosheid in den Mamertijnschen kerker verwezen; hij, de onschuldige, lijdt als een kwaaddoener; zijn vrienden kan hij wel tellen, zijn vijanden niet. Menig aangezicht. (ziet slechts het laatste Hoofdstuk!) is voor hem niet als gister en eergister; Paulus heeft nog vóór zijn heengaan moeten leeren wat de wereld was, zelfs in de gemeente van Christus. En wat is dat alles, vergeleken bij het dreigend gevaar, waaraan hij de gemeente vindt blootgesteld in datzelfde Ephese,

waar hij, naar den mensch gesproken, „tegen de beesten gevochten" had? Al ziet hij, na dertig jaren van zwaren strijd, zijn levenseinde kalm te gemoet, kan, mag, moet het hem niet smarten, zijn werk onvoleindigd achter te laten, juist waar hij voor de gemeente zoo zware tijden voorziet? Want de gemeente, dáarom toch was het hem altijd, boven alles te doen geweest; niet om den roem van een Apollowelsprekendheid, of om de kroon van een Christuspartij, maar daarom, dat weet zijn God, dat Christus mocht groot gemaakt worden; en nu, die Christus wordt gehoond, de gemeente ondermijnd, en hij — mag het werkeloos aanzien! O wij beseffen, hoe Paulus de moed zou ontzonken zijn, had hij niet aan dit éene zich vastgehouden: „evenwel het vaste fundament Gods staat," en blijft staan, al zal dan ook binnen luttel maanden zijn hoofd voor het beulenzwaard vallen. Maar nu, nu kunt gij heengaan in vrede, gij trouwe gezant van het kruis; laat de werkman van zijn post worden afgeroepen, het werk in den Heer was niet ijdel; laat de getuige der waarheid verstommen, de getuigenis zelve zal daarom niet minder met onverzwakte kracht worden voortgezet! — M. H., geen oogenblik denk ik er aan, om ook den besten Evangeliedienaar op éen lijn met Paulus te plaatsen, maar zeker bedenkt ook de gemeente te weinig, hoeveel behoefte aan troost soms een getuige van Christus kan hebben voor zijne neêrgebogene ziel. Zoo wij, uwe dienaars om Jezus' wil, van harte de waarheid liefhebben, buiten welke er geene zaligheid is, wat dunkt u, moet niet menige wanklank van dezen tijd ons als een zwaard door de ziel gaan, en is het u onbegrijpelijk, zoo hierbinnen soms het woord van den knecht des Heeren bij Jesaia weêrklinkt: „ik heb te vergeefs gearbeid; ik heb mijne kracht onnut en ijdelijk toe-

gebracht?" 1) Ik althans ken een mensch in Christus, en mogelijk kent een enkele uwer hem ook wel, die heden aan een der laatste mijlpalen op den weg van zijn rusteloos leven genaderd, onmogelijk nalaten kan, met weemoed terug te zien. Hoe liefelijk blonk het ideaal voor het oog zijner joukheid, een getuige der waarheid, maar ook een apostel des vredes te zijn, en met inspanning van alle krachten aan het Godsgebouw der gemeente te arbeiden! En nu, van dat verbleekt ideaal daalt thans zijn oog op de donkere, drukkende, dreigende werkelijkheid; op zooveel arbeids, maar met zoo weinig vrucht ondernomen; op den wassenden stroom des ongeloofs, dien hij vergeefs zocht te stuiten; op de zichtbare eb van menig geloofsleven, dat hij vergeefs zocht te sterken, en „ijdelheid der ijdelheden," zoo klinkt bijna zijn vreugdeloos avondlied.... Maar neen, niet álles, kleinmoedige, zoo gij waarlijk op het vaste fundament hebt gebouwd: wat dáarop gebouwd is blijft staan, en zoo iemands werk blijft, die zal loon ontvangen, al werd hij voorts miskend of vergeten. Houdt het in gedachtenis, trouwe, stille dienaars des Heeren; het „schrijven voor de eeuwigheid" kan slechts het deel zijn van weinigen; maar het „bouwen voor de eeuwigheid" is buiten niemands bereik. Wat gij vallen ziet was uw zuchten niet waard; wat blijft staan, het blijft u steunen en schragen, en als menig dwaallicht reeds lang zal uitgedoofd zijn, zullen nog „de leeraren blinken als sterren, en die er velen gerechtvaardigd hebben als de glans des uitspansels, eeuwiglijk!" 2)

Maar wat troost is voor hare dienaren, zou het

1) Jes. 49: 4a.

2) Dan. 12: 3.

ook geen rijke troost zijn voor de gemeente, Gel., zoo zij eenigszins hare waarachtige behoefte begrijpt? Voor de gemeente, zeg ik, en denk nu niet vooral aan een dusgenaamd kerkpubliek, dat, zoolang het nog duurt, des Zondagsmorgens het bedehuis zoekt, en het voorts met een Christendom zonder zelfverloochening en strijd zoo gemakkelijk mogelijk opneemt. Ik denk aan de gemeenschap van hen, die waarlijk den Heer liefhebben, en voor Hem willen werken en strijden, en, moet het, ook om zijnentwil lijden, en ik beweer, dat die gemeente, meer dan ooit, inwendig een gemeente onder het kruis is te noemen. Want, is het niet zoo, M. Vr., gij gelooft, wat bijna niemand u toestemt; gij zoekt, wat niemand verlangt; gij moet dikwijls hooren, wat voor vleesch en bloed volstrekt niet aangenaam is. Gij wilt iets doen voor den Heer, en ziet u telkens de handen gebonden; gij zendt uwe keurlingen uit om heidenen voor Jezus te winnen, en de geest des nieuweren heidendoms, komt in allerlei gedaante u tegen. Zoo spreekt hij in tal zijner tolken: „gij, Christenen, zijt misschien zeer achtingswaardige, voor uzelven vrij gelukkige menschen, maar al willen wij uwe overtuiging eerbiedigen, ons moet gij niet uw versleten geloof niet meer aankomen, want, alles te zamen gerekend, aan u behoort het glansrijk voorleden, een deel nog van het Heden wellicht, maar wij zijn de mannen der toekomst. De vrijheid, de verlichting, de vooruitgang zijn wij; de spoortrein des nieuweren tijds gonst en gilt uwe bouwvallige, straks verlaten kerken voorbij; maak gerust uw testament, gij stervende gemeente van Christus, het wordt hoog tijd, dat gij u bij het stof van zooveel andere voorbij gegane godsdiensten neerlegt".... Ons Testament, gij hebt het gezegd, bestrijder van het Evangelie, en wij

zijn gereed den reeds zoo vaak herhaalden wensch te voldoen. Nochtans slechts onder deze billijke voorwaarde, dat gij eerst ons Fundament zult verwoest hebben, waarop wij sinds eeuwen gebouwd zijn. Maar ziet, juist dit éene, gij kunt het niet; gij kunt dat fundament voorbijzien; gij kunt het bezoedelen; gij kunt er uwe zwakke voeten aan wonden; gij kunt er desverkiezend het eigen hoofd aan te pletter stooten, maar geheel verwoesten — onmogelijk, zoo waarlijk Gods eigen hand het als in een bazaltgrond heeft neergelegd, omgeven door het cement van al zijne heilbeloften. De helsche dynamiet is nog niet uitgevonden, die dezen hemelschen steen zal doen springen: gij glimlacht in stilte? Voorwaar, ik zeg u, het wordt ontzettende ernst: „een iegelijk, die op dezen steen valt, die zal verpletterd worden, en op wien hij valt, dien zal hij vermorzelen." 1) Zien wij wel, nog vóor het eind dezer eeuw zal een strijd vóor of tegen Christus gestreden worden, die bloed en tranen zal kosten. Maar, heerlijke troost voor het levend geloof, dat juist dan het beste verwachten mag, als de wereld het ergste moet duchten! Zeker, de „zware tijden," die Paulus tegen „de laatste dagen" voorziet, zullen zich niet lang laten wachten; zijne vrees voor „meerder goddeloosheid" wordt in het toenemend Atheïsme der eeuw op ontroerende wijze gestaafd, en zijne voorspelling, dat „wie godzalig willen leven in Christus Jezus vervolgd zullen worden" is allerminst een ijdele hersenschim 2). Bij de groote krisis, die nadert, heeft niet éene der ondermijnde christenkerkgenootschappen de belofte des eeuwigen levens; ook gij niet, kerken der hervorming;

1) Matth. 21 : 44.
2) Zie vs. 16 verg. III : 1, 12.

gij allerminst, dreigend Rome, al hebt gij deze week het gouden feest van uw Opperherder met blijde jubels begroet. Wij gaan voorwaarts, maar als tusschen ruïnen; God is kennelijk bezig wat nieuws te maken, en wie tijd heeft van leven, kan veel nog zien vallen, wat wij ouderen droomden, dat nog voor eeuwen bestemd was. De aarde zal dreunen van de slagen, maar — het Godsgebouw wankelt niet; de hemel zal verduisterd worden, maar het Godsgebouw rijst bij zonlicht en stormen; de grafklok luidt straks over de wereld met al hare heerlijkheid, maar in het Godsgebouw klinkt onophoudelijk het opstandingslied. Het slaat zijne vleugelen uit tot aan de einden der aarde; het verheft zijn gevelspits tot aan de hoogte der hemelen, en als de laatste slagregens en winden en waterstroomen voor altijd voorbijgegaan zijn, schrijft een Engelenhand het laatste woord zijner geschiedenis neder: „het is niet gevallen, want het was op een steenrots gegrond." Niet gevallen, Gloria! Onvergankelijke Godsgemeente, laat de profetie van uw lot reeds thans in uw Lied zich doen hooren!

IV.

En nu ten slotte de eisch eener waarheid, waarvan wij reeds glans, grond en troost leerden kennen? Haar eisch, zoowel aan wie nog buiten, als aan wie reeds binnen dit Godsgebouw zijn? Met een enkel woord moet ik u dien eisch ten slotte vertolken.

Ik wenschte wel, dat ik de gedachte terugwijzen mocht, dat hier wellicht enkelen zijn, die tegen dit Godsgebouw strijden. Maar waren er te Ephese zonden en dwalingen, die hare voorstanders niet slechts buiten het Godsgebouw, maar zelfs daartegenover in

vijandige houding plaatsten, waarom konden zij ook hier niet verschijnen, die zich lieten vervoeren door een geest van ongeloof en vijandschap tegen het woord en het rijk van den Heer; die wellicht groote gaven en talenten gebruiken om de waarheid tegen te staan; die met woord of daad „den Heer, dien hen gekocht heeft, verloochenen", en anderen medeslepen op een weg van ontkenning en zonde? Och, indien hier uw naam genoemd werd, mijne Hoorders, of het u heden ware, als hadt gij, als Paulus weleer, de stem des Heeren gehoord: „Wat vervolgt gij Mij!" Gij hebt het vernomen: het Godsgebouw, dat gij poogt te bestrijden, staat vast, en als er van vallen sprake zal zijn, het gevaar is dreigend aan uwe, maar geheel denkbeeldig aan zijne zijde. De pijlen van uw spot, zij vlijmen, maar dooden niet; de slagen van uw zwaard kwetsen slechts uwe eigene hand; voor het aambeeld is geen oogenblik reden van angst, maar des te meer voor den hamer. — Wat dunkt u, is het wijs in een machteloozen kamp te volharden, en zal het u goed zijn te strijden tegen een God, die in uw eigen geweten aan zijn woord getuigenis geeft? O pijnlijk terugzien weldra op een verloren leven, voor wie aan het einde zal moeten erkennen: ik heb de waarheid bestreden en den H. Geest wederstaan. Om uwer zielen wil, weest gewaarschuwd: God laat zich niet bespotten! God zij u genadig, dit moge geenszins geschieden!

Maar al strijdt gij ook niet tegen het Godsgebouw, waant niet, dat uw eeuwige vrede verzekerd is, Gel., zoolang gij er nog innerlijk buiten staat. Of meent gij u daarin reeds eene wettige plaats verworven te hebben door geboorte, doop of belijdenis, en hebt gij het dubbel opschrift nog zoo oppervlakkig gelezen,

dat gij uzelven met zóo valsche overlegging bedriegt? Meent allerminst, dat wij dus sprekend op weg zijn over iemand uwer een liefdeloos oordeel te vellen. Zeker, de Heer alleen kent wie de zijnen zijn, en liefelijk lacht het denkbeeld ons aan, dat ten genen dage menigeen als een kind van God openbaar staat te worden, dien hier op aarde geen enkele hand op de lijst der vromen had aangeschreven. Maar wat geen schepsel van iemand onzer had uit te maken, wij behooren het toch ten slotte van ons zelven te weten, en de onbedriegelijke toetssteen werd u en mij door het woord in handen gegeven: „een iegelijk, die den naam van Christus noemt, sta af van ongerechtigheid." Maar wie dan nu reeds voldaan is met uitwendige onberispelijkheid voor het oog der menschen alleen; wie zich aan verborgen zondendienst overgeeft, of willekeurig uitzondering op de wet der nieuwe gehoorzaamheid maakt? Ik ga niet verder, Gel., maar ik bid u de hand diep in eigen boezem te steken, en met heilige vreeze te vragen, of ook u mogelijk het ontzettend woord staat te wachten: „Ik heb u nooit gekend." O gij, die dat duchten moet, dankt God, dat voor u de genadetijd voortduurt, en komt, komt nog heden tot Jezus, den levenden steen, van de menschen wel verworpen, maar bij God uitverkoren en dierbaar, om op Hem alleen, als het eeuwige Fundament, het huis uwer hope te bouwen. Gij hebt gehoord, hoe alles valt, en één ding slechts staat, wat uit God is en in God is gegrond: o, zegt mij, lacht u het denkbeeld niet aan van een onverganklijk goed, en smacht niet soms uwe ziel naar den stond, dat ook gij mede kunt juichen: „mijn heil staat vast voor de eeuwigheid"! Moeten dan de tijden nog donkerder, de roepstemmen nog luider, uwe verliezen nog pijn-

lijker worden, eer gij besluiten kunt uwen zandgrond te verwisselen met den eeuwigen Rotsgrond, waarop gij heden gewezen werd? Ach, wij moeten het u aanzeggen: buiten deze levende gemeente van Christus is er ook voor ú geen zaligheid, en beter, een dorpelwachter aan Gods huis, dan een scepterdrager in het paleis der zonde te zijn! Kiest dan, kiest allen, Gel., tusschen wat vergaat en wat blijft, maar kiest, gelijk gij op uw sterfbed wenschen zult gekozen te hebben!

En gij, Gemeente des Heeren, die, u binnen dat Godsgebouw aanvankelijk veilig en zalig gevoelt, wie geeft u woorden om uw ootmoedig dankgevoel uitte spreken voor zoo onschatbare voorrechten! Welk een geluk, iets te hebben en te houden, dat ons draagt en schraagt voor de eeuwigheid, en daarbij dit te te weten, dat al wankelt onze voet, onze Rots niet wegzinken zal. Welk een troost, vooral bij alle miskenning door menschen: Een kent mij, en het woord: vergeten, of verlaten staat in zijn woordenboek niet. Wie heenga, Hij blijft; wat wegvalt, Hij kan het uit zijne volheid vergoeden. Alleenlijk, vergete niemand, dat Hij, die de zijnen kent, hen bovenal onderkent aan den wensch om onvoorwaardelijk Hem te behagen, en in zijne kracht waarlijk áller zonden vijand te zijn. M. H., wij hooren in onzen tijd uit het Oosten de oproeping tot een heiligen oorlog: och of wij u allen tot een heiligen strijd konden aangorden tegen de zonde, die nog veel meer dan de leugen, in onzen tijd de doodende kanker is voor zoovelen, met name in de rechtzinnige gemeente van Christus! De belijdenisvraag is meer dan ooit aan de orde gesteld; och of er nergens sprake kon zijn van een zeer besliste belijdenis, maar met een zeer onheiligen

wandel! Dàt wapent de vijandschap tegen de gemeente des Heeren; dàt zou, ware Hij niet getrouw, het Godsrijk te gronde doen gaan; niet de felheid der tegenstanders, maar de flauwheid der vrienden in den heiligen kamp voor al wat heilig en goed is. O gij, die waarlijk van Christus zijt, strijdt in zijne kracht tegen iedere zonde en — bouwt mede aan den heiligen Godstempel. Geeft toch niet toe aan dien geest van moedeloosheid, die u zoo licht overvalt, en denkt, tegenover al wat komt of niet komt, aan het heilig „Evenwel" des geloofs. Alle waarachtig geloofsleven is immers éen dagelijksch protest tegen al de ellende die wij zien, in naam der heerlijkheid, die wij niet zien, maar van de toekomst verwachten. Weest dan niet traag in het benaarstigen, maar vurig van geest. Bedroeft den H. Geest niet in uzelven, en bluscht Hem niet in anderen uit, die met u of onder u arbeiden. Ook het warmste hart zou eindelijk moeten verkillen onder de dagelijksche beademing van een onbewegelijk phlegma! Neen, de koelheid gebannen, de liefde nagejaagd, de gemeenschap der heiligen aangekweekt, als zulken die het weten: we zijn niet slechts losse steenen, maar zamen één geestelijk huis, waarvan al de Godgeheiligde bewoners tegelijk onvermoeide bouwlieden zijn aan dien tempel, die niets van den tijd heeft te duchten, en alles van de eeuwigheid wacht!

Bouwlieden, gij wenscht het mede te worden, aanstaande dienaars der kerk, die ik ten laatsten male van deze heilige plaats mag begroeten! Ook om uwentwil wees ik heden op de onwankelbaarheid van dat Godsgebouw, dat reeds op u als arbeiders rekent, en herhaal ik het op dezen oogenblik luide: het rouwt mij niet, dat ik gedurende meer dan zes en dertig

jaren mijne beste krachten aan den dienst des Woords heb gewijd: het rouwt mij alleen, dat ik het niet trouwer en beter gedaan heb. En nu, jongelingen, 't is juist heden de sterfdag van Calvijn 1): laat zijn levensleus de uwe worden of blijven: „Ik breng mijn verbroken hart den Heer ten offer". O hebt dien Heer, hebt de gemeente lief met al de liefde uwer ziel; de liefde der getrouwen moet sterker zijn dan al de haat dezer wereld; zij alleen kan, maar zeker, zij zal overwinnen. En voorts: „ik betuig u voor God en den Heer Jezus Christus, die de levenden en dooden oordeelen zal in zijne verschijning en zijn koninkrijk: Predikt het woord; houdt aan tijdig, ontijdig; wederlegt, bestraft, vermaant in alle lankmoedigheid en leer. Weest wakker in alles, lijdt verdrukkingen, doet het werk van een Evangelist; maakt dat men van uwen dienst ten volle verzekerd zij." 2) Zoo waarlijk worde eenmaal, na korter of langer dienst, de roemtaal de uwe: „Ik heb den goeden strijd gestreden, den loop geëindigd, het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke de Heer, de rechtvaardige Rechter mij geven zal in dien dag, en niet alleen mij, maar ook allen, die zijne verschijning hebben liefgehad."

„Die zijne verschijning hebben liefgehad." Vergunt gij mij, gemeente van Christus, onder die groote schaar een kleine plaats te begeeren, en in stede van den „rechtvaardigen" liever van den genadigen Rechter te spreken, dan kan ik ook van u met geen beter afscheidswoord heengaan. Ik doe dat niet zonder smart, want de bediening des woords heb ik lief; on-

1) 27 Mei 1564

2) Hoofdst. IV: 1, 2, 5.

vergetelijke uren heb ik ook op dezen kansel doorleefd, en op de vaderlandsche kerk blijf ik innige betrekking gevoelen, al houd ik op, haar, gelijk tot dusver, ook als Academieprediker aan de Hoogeschool van Utrecht te dienen. Indien ik u vergete, Jerusalem, zoo vergete mijne rechterhand zichzelve! Ik mag daarom niet aftreden zonder Hem vurig te danken, die mij in deze bediening gesteld, en ver boven verdienste en waardigheid gesterkt en gezegend heeft. Maar ook u moet ik danken, Gel., voor de groote belangstelling, waarmede gij mij onverflauwd, gedurende meer dan veertien jaren, in dit deel mijner roeping hebt aangemoedigd; met name voor menig verblijdend teeken van bekenden en onbekenden, dat het goede woord eene goede plaats had gevonden. En nu, ook dit is voorbij, als zoo menig deel van den levensdroom; maar wij hebben gehoord, wat blijft en zal blijven; wij willen er ons samen aan houden, en waar thans de wegen zich scheiden, elkander hartelijk aanbevelen aan Hem, die gisteren, heden, eeuwig dezelfde blijft. In zijnen naam spreek ik thans over u allen zonder uitzondering het slotwoord van Paulus: „de genade zij met ulieden", en zal het nog vaak in stilte herhalen. En Hem nu, die machtig is meer dan overvloedig te doen boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt; Hem, zeg ik, zij de heerlijkheid in de gemeente, door Christus Jezus, in alle geslachten, tot in eeuwigheid! Amen.
